

FINLANDIA WOBEC INTEGRACJI GOSPODARCZEJ SKANDYNAWII
I EUROPY ZACHODNIEJ

Finlandię można dzisiaj uznać za kraj szybko rozwijający się ekonomicznie, coraz bardziej zamożny i nowoczesny. W latach 1950-1975 globalny przyrost dochodu narodowego wyniósł tam średnio prawie 5%, co w cenach stałych — w porównaniu z okresem międzywojennym — oznacza wzrost niemal trzykrotny¹. Dochód narodowy netto w 1975 r. wyniósł prawie 3 300 dolarów w przeliczeniu na jednego mieszkańca, co daje fińskiemu społeczeństwu 12 miejsce wśród krajów kapitalistycznych. W latach 1961-1973 średnie tempo wzrostu spożycia wyniosło ponad 6%, akumulacji prawie 4,5%, a zatem dorównywało poziomowi wysoko rozwiniętych krajów Europy zachodniej. Przytoczone wyżej współczynniki były nieco niższe w latach 1973-1975, a to na skutek widocznych tendencji inflacyjnych w gospodarce Finlandii.

Zaszły korzystne zmiany w samej strukturze dochodu narodowego. Rolnictwo i leśnictwo w 1975 r. dało zaledwie dziesiątą część wartości dochodu narodowego, natomiast przemysł, transport i komunikacja — prawie 45%. Finlandia staje się wysoko rozwiniętym krajem przemysłowym o wysokim tempie przyrostu produkcji.

W marcu 1968 r. — z inicjatywy prezydenta U. Kekkonena — ekonomiści fińscy przedstawili program stabilizacji gospodarczej kraju uwzględniający potrzeby zwiększonego udziału przemysłu w narodowym dochodzie i w procesach przyspieszonego wzrostu gospodarczego w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. Industrializację kraju zamierzano zintensyfikować m. in. poprzez wprowadzenie nowoczesnej technologii i dokumentacji, wzrost wydajności pracy, lepszą jakość produkcji, korzystniejszą specjalizację wytwarzania i dostosowanie wyrobów przemysłowych do wymogów rynku wewnętrznego, a zwłaszcza zagranicznego². Współczesny rozwój ekonomiczny, a przede wszystkim przemysłowy, Finlandii wykazuje szereg cech właściwych tylko temu krajowi.

1. W warunkach postępującej rewolucji naukowo-technicznej dostrzegalne są w przemyśle postępujące procesy koncentracji produkcji i kapitału. W 1974 r. co czterdzieste przedsiębiorstwo należało do kategorii dużych (tj. zatrudniających powyżej 500 osób); wytwarzały one ponad 60% wartości produkcji przemysłowej i zatrudniały przeszło 60% pracowników. Korporacje i towarzystwa akcyjne są szczególnie czynne w przemyśle papierniczo-celulozowym, metalowym i częściowo chemicznym. Natomiast stopień koncentracji kapitału nie osiągnął poziomu wysoko

¹ Informacje o rozwoju współczesnej ekonomiki fińskiej zaczerpnięto z czasopism, codziennej prasy oraz z takich publikacji, jak *Finland as Trading Partner*. Helsinki [listopad 1974]; *Täysi-ikäinen kansakunta 1939-1973*. Helsinki—Provoo 1974; *Finland. An Introduction*. Ed. by Sylvie Nickels i H. Kallas. London 1973.

² Odpowiednie dokumenty w: U. Kekkonen, *Neutrality. The Finnish Position*. London 1973 (wyd. II).

uprzemysłowionych krajów Europy zachodniej. Największymi potentatami finansowymi są dzisiaj dwa banki: Narodowy Bank Akcyjny (*Kansallis Osake-Pankki*) i Połączony Bank Europy Północnej (*Pohjoismaiden yhdyspankki*). Kontrolują one kapitałowo oraz inwestycyjnie ponad 60% fińskiej produkcji przemysłowej.

2. Finlandia należy do tych krajów, w których specjalnie aktywną rolę odgrywa sektor państwowy i spółdzielczy w narodowej gospodarce. Prawie trzecia część fińskiej ekonomiki znajduje się pod kontrolą przedsiębiorstw państwowych, a w niektórych działach gospodarki jest ona jeszcze wyższa (np. w górnictwie i przemyśle metalurgicznym prawie 70%).

3. Rozwój przemysłu ciężkiego w znacznym stopniu utrudniony jest dotkliwym brakiem i deficytem własnych surowców energetycznych, zwłaszcza węgla i ropy naftowej. Ma to duże znaczenie w okresie pogłębiającego się kryzysu energetycznego w świecie. Stąd też prawie 80% przemysłu wydobywczego przypada na rudy metali kolorowych, głównie zalegające w rejonie Outokumpu. Hutnictwo metali kolorowych (np. w Pori i Kokkola) należy do dziedzin wytwórczości szybko i sprawnie się rozbudowujących. W produkcji miedzi, ołowiu i chromu Finlandia zajmuje wysoką lokatę w skali europejskiej. Pomimo konieczności dowożenia surowców, Finowie w ostatnich latach rozbudowali (głównie przy pomocy Związku Radzieckiego) hutnictwo żelaza i przemysł metalurgiczny (np. kombinat w Raahe).

Przemysł metalowy i maszynowy należy do nowych gałęzi w Finlandii, ale jego udział sięgał w 1974 r. prawie 40% wartości produkcji przemysłowej. Na rynkach zagranicznych znane są fińskie turbiny wodne, maszyny drukarskie, urządzenia przeładunkowe, dźwigi portowe, urządzenia kontenerowe. Renomę europejską mają też maszyny do przemysłu papierniczo-celulozowego.

Finlandia jest aktualnie w rejonie Bałtyku jednym z największych producentów statków o łącznej wyporności 200 tysięcy ton (dane z 1974). Poza statkami pasażerskimi buduje się także frachtowce, tankowce, statki-chłodnie, lodołamacze i trawlerzy.

4. Cechą rozwoju przemysłu Finlandii jest znaczny awans rodzimego przemysłu chemicznego. W ostatnim 15-leciu jego globalna produkcja wzrosła prawie trzykrotnie, a pracuje w nim co dziesiąty robotnik przemysłowy. Nawozy sztuczne i kwas siarkowy z Finlandii coraz częściej spotykany jest na europejskich rynkach. Cenione przez zagranicznych kontrahentów są też niektóre wyroby fińskiego przemysłu elektrotechnicznego, jak kable, żarówki czy generatory.

5. Ekonomisci fińscy silnie akcentują, że tylko produkt dobrze wykonany, o dużych walorach jakościowych i estetycznych jest konkurencyjny na rynkach zagranicznych. Produkty takie wymagają odpowiedniego nakładu pracy, ale są korzystnie sprzedawane. Wychodzi się bowiem z założenia, że w przypadku modelu rozwojowego mniejszych państw i narodów nie produkcja masowa, ale standaryzowana i wysokogatunkowa jest najkorzystniejsza. Poza wspomnianymi już, z dobrej jakości i wysokiej konkurencyjności są znane fińskie wyroby wełniano-syntetyczne, papier, a także szkło artystyczne, wyroby rękodzielnicze i meble.

6. Finlandia należy do krajów, w którym udział rolnictwa w narodowej wytwórczości i dochodzie jest niewielki. Dzięki wydatnej pomocy państwa i wysokiej kulturze rolnej kraj ten jest dzisiaj prawie samowystarczalny żywnościowo. Czynniki utrudniającymi intensywniejszy rozwój miejscowego rolnictwa są m. in. słabe gleby i trudne warunki klimatyczne, rozdrobnienie własności rolnej, dotkliwy brak rąk do pracy na wsi.

7. Do niedawna traktowano Finlandię jako kraj o jednostronnej strukturze gospodarczej, z przewagą produkcji drewna i jego wyrobów. Lasy zajmują dziś 56% powierzchni kraju i są eksploatowane w 80% areалу. Zasoby leśne wyzyskuje się nader racjonalnie, aby nie zachwiać równowagi środowiska przyrodniczego.

Szczególną uwagę zwraca się na produkcję papieru i celulozy. Jednakże jej rola w dochodzie narodowym maleje. W przemyśle celulozowo-papierniczym pracuje co piąty Fin czynny zawodowo. Niemniej w latach 1960-1975 przemysł ten zwiększył prawie 2,5 raza swoje moce produkcyjne. W 1973 r. produkcja drewna i papieru zmniejszyła swój udział w ogólnej wytwórczości przemysłowej do 26,5%. Rola „zielonego złota” (bo tak Finowie nazywają własne bogactwa leśne) w ekonomice kraju systematycznie maleje, ale jego udział w eksporcie Finlandii przekracza jeszcze 50%.

8. Zasadniczym zmianom uległa też struktura zawodowa Finów. W rolnictwie i leśnictwie pracuje tylko 15% ludności zawodowo czynnej (dane z 1974 r.), zaś prawie 30% w przemyśle. Warto dodać, że tylko w latach 1950-1974 liczba zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie zmalała z 39 do 15%, a zatem dwukrotnie. Świadczy to dobitnie o randze zawodów przemysłowych i usług w nowoczesnym społeczeństwie Finlandii. W 1974 r. w sferze produkcji materialnej pracowało niemal 70% zawodowo czynnych Finów, chociaż rola usług i innych zawodów w strukturze zatrudnienia także wzrasta. Współcześnie w Finlandii prawie 90% głównych żywicieli rodzin stanowią ludzie pracy wolnonajemni, a tylko co dziesiąty Fin jest właścicielem przedsiębiorstwa przemysłowego, rzemieślniczego, usługowo-handlowego.

Dostrzegalny jest też wzrost stopy życiowej ludności. W strukturze spożycia rośnie udział mięsa i jego przetworów, jarzyn i owoców, kosztem tradycyjnych potraw mącznych i ziemniaków. Powszechna jest też konsumpcja artykułów przemysłowych, często o charakterze luksusowym (np. w 1975 co piąty mieszkaniec kraju był posiadaczem samochodu). W ostatnim dziesięcioleciu poprawił się też standard mieszkaniowy przeciętnej rodziny fińskiej. Rocznie oddaje się do użytku prawie 200 tysięcy mieszkań, przeważnie 3-pokojowych.

Stan zdrowotny mieszkańców jest jednym z najwyższych w Europie. Duża w tym zasługa państwa i czynników komunalnych. W 1950 r. wydatki na cele społeczne pochłaniały 6% dochodu narodowego, a w 1974 r. już 19%. System ubezpieczeń jest sprawnie zorganizowany i funkcjonujący. We wszystkich grupach zawodowych obowiązuje 40-godzinny tydzień pracy.

9. Podobnie jak pozostałe kraje skandynawskie, Finlandia w swoim modelu rozwoju gospodarczego nastawiona jest na wytwórczość przystosowaną do wymogów i zaopatrzenia rynków zagranicznych. W granicach od 40 do 85% — w zależności od branż — produkcja przemysłowa przeznaczona jest na eksport. Dotyczy to zwłaszcza przemysłu papierniczego, obróbki drewna, produkcji celulozy, przemysłu chemicznego i budowy maszyn, a ostatnio także mebli, tekstyliów, szkła, obuwia, elektrotechniki³. Finowie zwykli to nazywać towarami „nowego eksportu”. Wywóz oraz towarzyszące jemu usługi transportowe wnoszą ponad 30% wartości dochodu narodowego kraju. Wartość obrotów handlu zagranicznego sięga (dane z 1974 r.) prawie 1500 dolarów na jednego mieszkańca i jest bardzo wysoka w skali światowej. Tylko w latach 1973-1974, w cenach bieżących, obroty fińskiego handlu zagranicznego wzrosły prawie o 71% (importu nawet o 81%), co jest wskaźnikiem niezwykle wysokim. Szybka industrializacja kraju powoduje (przy braku rodzimego zaplecza surowcowego), że Finowie od kilku lat rejestrują mało korzystny, szybki przyrost importu. W latach 1960-1975 w cenach bieżących jego wartość wzrosła ponad sześciokrotnie. W wartościach absolutnych w latach 1950-1974 wzrósł on z 238 mln do 6 847 milionów dolarów. W latach sześćdziesiątych surowce, paliwa,

³ Por. T. R. M a d e, *Wniesznieekonomiczeskie swazi promyselnosti Finlandii*. „Skandynawski Sbornik” t. 19, 1974, ss. 40-50.

oleje, smary i półfabrykaty stanowiły prawie 60% wartości przywozu, a w bieżącym dziesięcioleciu wzrosła nawet do 70%. Surowce sprowadza się do przemysłu obróbki metalu, tekstylnego, spożywczego i częściowo chemicznego. Z racji dowożonego węgla z Polski i ropy naftowej ze Związku Radzieckiego udział krajów socjalistycznych w imporcie Finlandii w 1974 r. przekroczył 22% (w tym ZSRR — 18,1%). Dowóz paliw powoduje też pokaźny, niekorzystny deficyt handlowy, który w latach 1973 - 1975 wzrósł z 2 do 7 miliardów marek fińskich.

Dynamicznie rośnie też fiński eksport (w latach 1960 - 1974 w cenach bieżących o 640%, w wartościach absolutnych ok. 2,2 raza). Nadal ponad połowę wartości eksportu stanowi masa drzewna i wyroby drzewne, chociaż przyrost artykułów przemysłowych w strukturze wywozu był znacznie szybszy. W 1974 r. ok. 85% eksportu kraju stanowiły wyroby przemysłowe, drzewne, celuloza, papier. Struktura wywozowa Finlandii świadczy o korzystnym i nowoczesnym modelu rozwoju ekonomicznego kraju w ostatnich dwóch dziesięcioleciach⁴.

Przystosowanie produkcji do wymogów rynków zagranicznych sprawiło, że już u progu lat sześćdziesiątych Finlandia zaczęła interesować się wewnętrznymi problemami powstałymi wówczas europejskich ugrupowań gospodarczych, a zwłaszcza Wspólnego Rynku i ideami integracji Skandynawii. Trzeba bowiem pamiętać, że obecnie ok. 70% obrotów fińskiego handlu zagranicznego przypada na wysoko uprzemysłowane kraje Europy zachodniej i regionu skandynawskiego. Równocześnie Finowie stoją konsekwentnie na stanowisku, że układy i powiązania ekonomiczne nie mogą w żaden sposób zakłócić rozwoju i zaprzeczyć zasadom fińskiej polityki czynnej neutralności w stosunkach międzynarodowych⁵.

Postawa Finlandii wobec europejskich ugrupowań integracyjnych uwarunkowana jest nie tylko jej generalną linią polityki zagranicznej, lecz i częściowo wymogami szybko rozwijającej się ekonomiki.

W 1961 r. Finlandia przystąpiła do Europejskiego Zrzeszenia Wolnego Handlu (EFTA). Tylko w latach 1962 - 1967 eksport fiński do krajów tego ekonomicznego bloku wzrastał rocznie o 13%, a przywóz o 12%. Jedynie obroty handlu zagranicznego Finlandii z regionem skandynawskim były wyższe (odpowiednie dane — 20% i 15%). Liberalizacja taryf celnych z krajami EFTA okazała się korzystna dla ekonomiki fińskiej, a przy tym nie pociągała żadnych zobowiązań politycznych. Strukturalne i funkcjonalne trudności ekonomiki fińskiej w latach sześćdziesiątych powodowały, że Finowie tak baczną uwagę zwracali na sprawę handlu zagranicznego, w tym także ze „strefą wolnohandlową” (utworzenie w 1961 r. tzw. *FINEFTY*). Zainteresowanie zachodnioeuropejskim Wspólnym Rynkiem nastąpiło w Skandynawii w początkach lat sześćdziesiątych. W końcu 1961 r. Dania postanowiła wszcząć wstępne rozmowy na temat przystąpienia do tego ugrupowania ekonomicznego. Szwedzi zamierzali być nawet jego „członkiem stowarzyszonym”, chcąc w ten sposób uniknąć kolizji z zasadami tradycyjnej polityki neutralności⁶. Najmniej zainteresowanie sprawami Wspólnego Rynku okazywali spośród społeczeństw skandynawskich — Norwegia i Finowie. W sierpniu 1962 r. rząd fiński ogłosił deklarację, w której stwierdzał, że handel może rozwijać się zarówno z krajami socjalistycznymi, jak i blokiem EFTY oraz regionem nordyckim. Ze względu na

⁴ Por. refleksje na ten temat znanego socjologa fińskiego Heikki Waris, *Muuttuva suomalaisen yhteiskunta*. Helsinki 1974 (wyd. II).

⁵ Por. E. Mäentakanen, *Finland and Regional Economic Integration in Western Europe*. W: *Essays in Finnish Foreign Policy*. Helsinki 1969, s. 80 i n.

⁶ *Miedzynarodnyje otnoszenija w zapadnoj Jewropie*. Pod red. D. E. Mielnikowa. Moskwa 1974, s. 27; zwłaszcza: S. Håkanson, *Nordisk samverkan en väg mot Europamarkanden?* W: *Norden på världsarenan*. Sztokholm 1968, s. 207 i n.

swoje międzynarodowe zobowiązania i prowadzoną politykę zagraniczną Finlandia nie zamierza się ekonomicznie łączyć z krajami Wspólnego Rynku⁷. Jedynie w fińskiej prasie konserwatywnej pojawiały się artykuły argumentujące za gospodarczymi powiązaniem z EWG. Ogólnie jednak zwyciężyła w Finlandii myśl pogłębienia międzyskandynawskiej współpracy gospodarczej i politycznej. W marcu 1962 r. kraje Europy Północnej podpisały w Helsinkach układ dotyczący szeroko rozumianej integracji w ramach Skandynawii. Na 40 artykułów układu aż 8 traktowało o sprawach integracji ekonomicznej w rejonie skandynawskim. W 1959 r. Finlandia wyraziła gotowość przystąpienia do projektowanego skandynawskiego rynku gospodarczego, który nie został zrealizowany wobec utworzenia EFTY z udziałem krajów skandynawskich. W tym jednak czasie handel Finlandii z krajami tego regionu wydatnie wzrósł. We wspomnianym układzie z Helsinek mówiło się o potrzebie skandynawskiego współdziałania w dziedzinie produkcji i kapitału, kontaktów towarzystw akcyjnych i banków. Zabiegano w Skandynawii o podział pracy na płaszczyźnie produkcji oraz inwestycji.

W połowie lat sześćdziesiątych zaostrzająca się polityka celna, zwłaszcza Anglii i krajów EWG, spowodowała, że wśród Skandynawów zmalało zainteresowanie zachodnioeuropejskim Wspólnym Rynkiem.

Jednakże w 1967 r. Anglia ponownie wystąpiła z wnioskiem o przyjęcie do EWG, a w ślad za nią poszły Dania, Norwegia i Szwecja. W prasie fińskiej, zwłaszcza konserwatywnej, rozpętała się wtedy dyskusja wokół pytania, czy na „specjalnych prawach” do zachodnioeuropejskiego bloku gospodarczego nie mogłaby przystąpić także Finlandia. Wskazywano na korzyści gospodarce z tego wypływające, lecz obawiano się zarazem implikacji politycznych (np. w stosunkach z krajami socjalistycznymi, a zwłaszcza ze Związkiem Radzieckim). Dlatego też na XV sesji Rady Północnej (początek kwietnia 1967 r.) premier fiński Ahti Karjalainen potwierdził raz jeszcze, że wobec zróżnicowanej sytuacji politycznej w Skandynawii (np. przynależność Danii, Norwegii i Islandii do NATO) i prowadzonej konsekwentnie polityce neutralności oraz przyjaznej współpracy ze Związkiem Radzieckim, Finlandia nie może rozpocząć wstępnych rozmów na temat przystąpienia do EWG.

Tymczasem negatywne stanowisko Francji co do przystąpienia W. Brytanii do EWG spowodowało pośrednio, że w krajach skandynawskich nieco osłabło zainteresowanie sprawą zintegrowania się ze Wspólnym Rynkiem.

W następstwie tego odżyła idea ekonomicznej integracji w ramach Skandynawii⁸. Konstrukttywne propozycje w tej dziedzinie wniosły Dania i Szwecja na posiedzeniu Rady Nordyckiej w lutym 1968 r. w Oslo. Finlandia poparła zwłaszcza wniosek szwedzki dotyczący rozszerzenia i umocnienia ekonomicznej współpracy, ale bez żadnych politycznych zobowiązań wewnątrz regionu skandynawskiego oraz poza jego granicami. Od marca 1969 r. spotykają się regularnie ministrowie ekonomiki i handlu Europy północnej, a także grupy ekspertów, aby takiej współpracy nadać konkretne ramy. Nie przygotowano jednak uzgodnionych planów skandynawskiej unii gospodarczej (NORDEK). Różnice uwidoczniły się zwłaszcza w dziedzinie polityki rolnej oraz zasad handlowania artykułami leśnymi i rybnymi. Coraz bardziej sceptyczni wobec skandynawskiego bloku gospodarczego byli zwłaszcza

⁷ O związkach między fińskim neutralizmem politycznym a tendencjami integracyjnymi w ekonomice szeroko informuje H. Hakovirta, *Suomen läntinen integraatiopolitiikka ja puolueettomuuspyrkimykset: 1947 - 1971: päättöksentekotason tutkimus kontekstista, haasteista ja valinnoista*. Tampere 1973.

⁸ O skandynawskiej współpracy w ostatnim 50-leciu szczegółowo informują: P. Walensteen, U. Vesa, R. Väyrynen, *The Nordic System. Structure and Change, 1920 - 1970*. Tampere 1973.

Finowie. Ekonomiści fińscy wątpili, czy po jego utworzeniu wzrośnie wydatnie konkurencyjność towarów skandynawskich, zwłaszcza na rynkach zachodnioeuropejskich, a zainteresowanym przyniesie to wymagany wzrost produkcji i możliwość pełnego zatrudnienia. Stanowisko fińskie było jasno sformułowane: chcą ułożyć stosunki ze Skandynawią na takich warunkach, aby nie pogorszyły korzystnych kontaktów politycznych i gospodarczych z krajami socjalistycznymi, a zwłaszcza ze Związkiem Radzieckim. W czasie swojej wizyty w Moskwie Ahti Karjalainen poinformował przywódców radzieckich o projektowanym skandynawskim ugrupowaniu gospodarczym. Zastrzegł się jednak, że ewentualny w nim udział Finlandii nie wpłynie w sposób zasadniczy na dotychczasowe cele i charakter jej polityki zagranicznej, nie uszczupli rozmiarów wymiany gospodarczej ze Związkiem Radzieckim i nie pogorszy kontaktów politycznych z tym krajem.

Od 15 stycznia 1969 do 7 marca 1970 r. pracował komitet ekspertów nad określeniem ram skandynawskiej współpracy ekonomicznej. Mówiono nawet o podpisaniu specjalnej umowy w lecie 1970 r.

Sprawa udziału Finlandii w skandynawskich przedsięwzięciach integracyjnych wywołała liczne komentarze w kołach politycznych oraz społeczno-ekonomicznych kraju. W prasie codziennej i czasopismach wyspecjalizowanych (np. „Unitas” czy „Polittika”) pojawiały się artykuły rozważające pozytywne i negatywne strony skandynawskiej integracji gospodarczej. Najbardziej negatywnie do wspomnianej idei ustosunkowali się komuniści i lewicowi socjaldemokraci fińscy, a po części także partie drobnomieszczańskie oraz agraryści. Wskazano na niebezpieczeństwa dla fińskiej polityki czynnej neutralności. Obawiano się także konsekwencji współpracy politycznej z krajami skandynawskimi, które wchodzi w skład NATO. Przemysłowcy wskazywali też na ewentualność ekonomicznej supremacji Szwecji w takim zintegrowanym bloku. Wspomniana inicjatywa — jak przypuszczano w prasie lewicowej — jest z pewnością przemyślanym wstępem — poprzedzającym przystąpienie krajów skandynawskich do Wspólnego Rynku. W jednej z publikacji wydanej w 1969 r. *Suomi ja integratio (Finlandia i integracja)* wskazywano, że można współpracować z innymi krajami bez zawierania specjalnych układów np. poprzez wymianę informacji, wspólne badania naukowe, dostawę towarów, kooperacyjną produkcję itp.⁹ Na przełomie 1969-1970 r., gdy trwały intensywne rozmowy na temat utworzenia skandynawskiego ugrupowania gospodarczego, władze fińskie zachowywały daleko idącą wstrzeźliwość. Z oficjalnych wypowiedzi rządu fińskiego z 5 grudnia 1969 i 12 stycznia 1970 r. wynikało, że Finowie nie są zainteresowani skandynawską integracją w czasie gdy rysują się duże możliwości ekonomicznej współpracy (zwłaszcza w dziedzinie dostaw surowcowych) ze Związkiem Radzieckim i innymi krajami socjalistycznymi. Obawiano się w kołach rządzących Helsinek niekorzystnych implikacji politycznych¹⁰.

Stanowisko rządu znalazło uznanie wśród komunistów i działaczy lewicowego Demokratycznego Związku Narodu Fińskiego¹¹. Przeciwnikami przystąpienia Finlandii do NORDEKu byli także wpływowi politycy Fińskiej Partii Centrum (dawni agraryści). Reprezentując interesy chłopstwa, centrowcy uważali, że drobnotowarowe rolnictwo fińskie w ramach Skandynawii napotkałoby na nie do przewyciężenia konkurencję rolnictwa duńskiego. Subwencjonowanie fińskiego rolnictwa, w przy-

⁹ *Problemy sowermiennoej Jewropy*. Moskwa 1974, s. 390. Liczne artykuły na ten temat ukazały się w komunistycznej „Kansan Uutiset”.

¹⁰ S. Kumpulainen, I. S. Melin, *Ikkunat auki turooppaan*. Helsinki 1971, ss. 24, 27 i n.

¹¹ Por. T. Sinisalo, *NORDEK/EEC: n etetnen*. „Kommunisti” nr 1, 1969.

padku przystąpienia Finlandii do EWG, byłoby również utrudnione. Fiński przemysł drzewny z kolei obawiał się szwedzkiej konkurencji. Większe możliwości eksportu wyrobów przemysłu drzewno-papierniczego rysowały się natomiast na rynkach zachodnioeuropejskich, np. w W. Brytanii. Nie mający takiej pozycji co szwedzki, fiński przemysł metalowy także szukał rynków zbytu poza Skandynawią. Jedyne przedstawiciele konserwatywnej Narodowej Partii Koalicyjnej nie zgadzali się z opinią rządu i przeciwników *NORDEKU*. Podobne stanowisko zajęli pravicowi socjaldemokraci.

24 marca 1970 r. rząd fiński oficjalnie odmówił przystąpienia do *NORDEKU*. Skandynawski integracjonizm ekonomiczny znalazł się ponownie w stanie kryzysu.

Na XX sesji Rady Nordyckiej w lutym 1972 r. Dania ponownie wystąpiła ze zmodernizowanym projektem utworzenia skandynawskiego „związku gospodarczego” (tzw. *SKANDEK*)¹². Nie spotkał się on wszakże ze zrozumieniem ani Norwegów, ani Szwedów. Finowie ponownie zajęli stanowisko negatywne. Fiński minister spraw zagranicznych oświadczył nawet, że: „handel zagraniczny jest także polityką zagraniczną. Tworzenie ugrupowań ekonomicznych pociąga za sobą powstawanie określonych bloków politycznych”¹³.

Nie oznacza to bynajmniej, że kontakty gospodarcze Finlandii z regionem skandynawskim osłabły. U progu lat siedemdziesiątych prawie piąta część wartości fińskiego handlu zagranicznego przypadła na region Europy północnej. Szwecja jest dzisiaj nadal najważniejszym partnerem gospodarczym Finlandii; decydują o tym zarówno czynniki natury ekonomicznej, jak i geograficzno-historycznej. Wyżej uprzemysłowiona Szwecja może Finom zaoferować gotowe artykuły przemysłowe oraz nowoczesną dokumentację naukowo-techniczną. Szwedzi natomiast zakupują w Finlandii głównie metale kolorowe, statki, maszyny dla przemysłu celulozowo-papierniczego, a także towary codziennego użytku. Tylko w latach sześćdziesiątych wartość fińskiego eksportu do Szwecji potroiła się. W 1970 r. Szwecja wysunęła się na pierwsze miejsce wśród kontrahentów ekonomiczno-handlowych Finlandii.

Wobec fiaska skandynawskiej koncepcji integracyjnej niektóre państwa północnoeuropejskie ponownie zwróciły uwagę na Wspólny Rynek. We wrześniu 1970 r. Norwegia rozpoczęła wstępne rozmowy na temat przystąpienia do EWG. Na konferencji brukselskiej członków EWG w grudniu 1970 r. bez większych przeszkód przyjęto Danię i Norwegię do Wspólnoty. Równocześnie w styczniu 1971 r. Szwecja — ze względu na swój tradycyjny neutralizm polityczny — odmówiła pełnego członkostwa EWG, a decyzją z 18 marca 1971 r. — w jakiegokolwiek formie. Wszystko to wyraźnie wpłynęło na częściową zmianę stanowiska Finlandii wobec zachodnioeuropejskiej integracji. Na przełomie 1971/1972 r. bardzo wzrosła w Finlandii ilość artykułów i komentarzy prasowych, ocen ekspertów dotyczących ewentualności przystąpienia Finlandii na „specjalnych prawach” do EWG. Analizowano szczególnie powiązania, jakie zachodzą między polityką a gospodarką określonego państwa. Siły postępowe odwoływały się do art. 16 układu o przyjaźni i współpracy między Finlandią a Związkiem Radzieckim z kwietnia 1948 r., który stworzył podwaliny stosunków bilateralnych państwa neutralnego i wielkiego mocarstwa. Wykluczał on — jak wiadomo — uczestnictwo Finlandii w blokach gospodarczych i wojskowo-politycznych bez uwzględnienia stanowiska Związku Radzieckiego. Ekonomisci podkreślali tę okoliczność, że w przypadku przystąpienia pozostałych krajów skandynawskich do EWG, Finlandia może znaleźć się w „ekonomicznej

¹² „Nordisk Kontakt” nr 4, 1972, s. 201 i n.

¹³ Cytat z: W. Fritsch [i inni], *Die nordeuropäischen Integrations-bestrebungen im Prozess der imperialistischen Integration*. „Nordeuropa-Studien” nr 6, 1973, s. 72.

izolacji", a konkurencyjność jej towarów zostanie zagrożona w międzynarodowym podziale pracy i wymiany¹⁴. Centrum Planowania Ekonomicznego w Helsinkach — po szczegółowej analizie czynników politycznych oraz gospodarczych — uznało, że najkorzystniejszą ewentualnością dla Finlandii w przypadku EWG byłoby zawarcie układu o bezcłowym handlu artykułami przemysłowymi, przy zachowaniu „życiowo ważnych interesów kraju poprzez system umów z państwami-członkami EWG”¹⁵. Opinia polityczna w kraju była zgodna, że jakiegokolwiek formy kontaktów z państwami Wspólnego Rynku nie mogą zmienić dotychczasowego modelu fińskiej polityki zaangażowanej neutralności.

9 września 1971 r. w przemówieniu radiowym prezydent Kekkonen oświadczył, że „związki z Europejską Wspólnotą Gospodarczą będą ściśle regulowane na podstawach polityki neutralności”¹⁶. Finlandię z EWG mogą tylko łączyć powiązania ekonomiczne i to w sposób nie wiążący. Finowie — jak stwierdził Kekkonen — nie chcą narażać na szwank swoich stosunków z krajami socjalistycznymi i skandynawskimi. Minister handlu Juosi Linnamo w specjalnej deklaracji dał temu także wyraz.

Przeciwnikami przystąpienia Finlandii w jakiegokolwiek formie do EWG byli komuniści i działacze lewicowego Demokratycznego Związku Narodu Fińskiego. Grupy młodych fińskich socjaldemokratów, stanowiących lewicowy odłam partii, na swoim zjeździe w czerwcu 1972 r. wypowiedziały się przeciw wszelkiej alternatywie ścisłej współpracy z EWG¹⁷. Ugrupowania lewicowe nie wierzyły też argumentacji, wysuwanej głównie przez koła przemysłowe kraju, że poszerzenie kontaktów z EWG byłoby czynnikiem stabilizującym gospodarkę fińską i że tradycyjny kurs fińskiej polityki czynnej neutralności pozostałby nienaruszony. Centrowcy byli skłonni czynnie współpracować ekonomicznie z Europą Zachodnią. Podobną opinię wygłaszali konserwatyści, blisko powiązani z kołami przemysłowo-handlowymi. Władze w Helsinkach obawiały się także, aby w następstwie różnicowania się zdań w sprawie współpracy z EWG, nie doszło do politycznego rozbicia w szeregach socjaldemokracji. Skomplikująca się sytuacja doprowadziła 19 lipca 1972 r. do dymisji socjaldemokratycznego rządu Paasio. Nowy gabinet, o charakterze raczej koalicyjnym (centrowcy, socjaldemokraci, Partia Ludowa, liberałowie), utworzył Kalevi Sorsa, wówczas młody, ale doświadczony polityk. 22 lipca czynniki rządowe, pod naciskiem zwłaszcza kół przemysłowo-handlowych, oświadczyły, że Finlandia rozpocznie rozmowy z EWG dotyczące ścisłej, ekonomicznej współpracy, ale bez żadnych politycznych zobowiązań. W przemówieniu radiowym Kekkonen (9 listopada tego roku) podkreślał, że nie stanowi to pogwałcenia dotychczasowego kursu polityki czynnej neutralności¹⁸. Premier Sorsa natomiast dowodził, że taki akt podyktowany jest jedynie względami natury czysto ekonomicznej, a także potrzebą surowców i paliw¹⁹. W Finlandii wzmógł się jednak masowy ruch protestu przeciw łączeniu się z EWG. W październiku 1972 r. miał on obejmować prawie 400 tysięcy osób. Polemiki prasowe przybrały rozmiary dotąd niespotykane. Wskazywano na

¹⁴ Z nowszej literatury: K. Sulevo, *The International System and Finnish attitudes toward Nordic Cooperation*. „Scandinavian political Studies” nr 8, 1973, ss. 169-189. Dane: *Yearbook of Nordic Statistics, 1971*, ss. 101-102.

¹⁵ J. W. Piskunow, *Mnogolikaja Skandinawia. Strany siewiernoj Jewropy w sistiemie sowremennogo mirowogo chozjajstwa*. Moskwa 1975, s. 174 i n.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ D. Pautensen, *Einige Tendenzen in der Entwicklung der fininischen Sozialdemokratie zu Beginn der siebziger Jahre*. „Nordeuropa-Studien” nr 6, 1973, s. 88.

¹⁸ „Helsingin Sanomat” z 10 XI 1972.

¹⁹ „Suomen Sosialidemokraatti” z 19 X 1972.

polityczne następstwa takiej decyzji, a zwłaszcza na możliwość zmiany oficjalnego kursu polityki zagranicznej.

W połowie sierpnia 1973 r. — po wstępnych rokowaniach z państwami-członkami EWG — ówczesny minister spraw zagranicznych Ahti Karjalainen oświadczył nagle, że Finlandia podpisze układ z EWG niezależnie od tego, czy parlament zaakceptuje czy też nie odpowiednie ustawy ochronne (w odniesieniu do niektórych gałęzi fińskiego przemysłu) proponowane zwłaszcza przez socjaldemokratów. Rząd w Helsinkach, obawiając się rozkładu politycznego w szeregach socjaldemokratów, skłonny był takie propozycje zaakceptować. Tymczasem premier Sorsa wyjaśnił społeczeństwu, że kraj musi zabiegać o wyższą zdolność konkurencyjną swoich towarów oraz surowców na rynkach zagranicznych. W prasie przychylniej EWG tłumaczono też, że podjęcie decyzji uwarunkowane jest komplikującą się i pogarszającą się sytuacją gospodarczą. W jednym z wystąpień radiowych we wrześniu 1973 r. prezydent Kekkonen oświadczył, że ewentualne przystąpienie na „specjalnych warunkach” Finlandii do EWG nie będzie miało istotnego wpływu na dotychczas podpisane przez władze kraju traktaty oraz umowy międzynarodowe. Mówiło się też o zwiększonej kontroli państwa nad handlem zagranicznym. Tak więc czynnik i ficyjalne w Helsinkach niedwuznacznie przekonywały społeczeństwo, że podjęcie „czysto ekonomicznych” form współpracy z EWG nie jest zaprzeczeniem dotychczasowych zasad prowadzonej polityki czynnej neutralności.

5 października 1973 r. Finlandia podpisała z EWG umowę o handlu bezcłowym artykułami przemysłowymi. Do umowy nie włączono nawet tzw. klauzuli rozwojowej, mówiącej o dalszym intensywniejszym rozwoju wymiany gospodarczej ze Wspólnym Rynkiem. Umowa miała charakter czysto ekonomiczny. Na fiński papier i celulozę nałożono cła ochronne do 1984 r. W prasie tłumaczono, że międzynarodowa kooperacja i specjalizacja wymaga geograficznego rozszerzenia zakresu oddziaływania fińskiej ekonomiki. A. Karjalainen liczył się z tym, że Finlandia znalazła się w zasięgu międzynarodowej konkurencji silniejszych partnerów gospodarczych, co stwarza duże możliwości „wpływu na prowadzenie polityki regionalnej” (mowa o współpracy skandynawskiej)²⁰. Karjalainen stwierdził także, że wspomniana umowa nie zmniejszy zakresu dotychczasowej współpracy ekonomicznej z ZSRR i krajami socjalistycznymi²¹.

W parlamencie fińskim oświadczone, że jest to umowa czysto celna, nie zawiera szerszych zobowiązań handlowo-ekonomicznych i nie stanowi pogwałcenia dotychczasowych zasad polityki czynnej neutralności. W listopadzie 1973 r. parlament większością głosów zaakceptował wspomniany układ handlowy z EWG, który wszedł w życie 1 stycznia 1974 r.²²; przeciwko głosowali jedynie komuniści i lewicowi socjaldemokraci.

O ściślejszym związaniu się Finlandii z EWG zadecydowały względy ekonomiczne. Finlandia jest gospodarczo związana z Europą zachodnią. Obecnie trzecią część całej produkcji przeznaczają na eksport, a zarazem importuje prawie 40% surowców i półfabrykatów. Kraje EWG — to najważniejszy partner gospodarczy Finlandii. W 1974 r. skierowano w ten region Europy 65% fińskiego eksportu i 60% importu (łącznie z państwami EFTA)²³. Na Anglię i RFN przypada aż 90% całego handlu z Europą zachodnią. Do RFN wywożą Finowie metale kolorowe, chemikalia,

²⁰ Por. J. W. Piskulow, *op. cit.*, s. 176.

²¹ „Prawda” z 18 X 1973.

²² „Rynki Zagraniczne” z 27 XI 1973.

²³ Dane: K. Rääkkönen, *Milestones in Finland's Trade with Western Europe*. W: *Yearbook of Finnish Foreign Policy, 1974*, s. 21.

papier, celulozę, karton, wyroby obróbki drewna w zamian za maszyny i urządzenia przemysłowe, artykuły optyczne i elektronikę. Anglicy najchętniej zakupują drzewo, papier, celulozę, maszyny dla przemysłu celulozowo-papierniczego, zaś wywożą do Finlandii urządzenia przemysłu metalowego, maszynowego i po części wyroby przemysłu tekstylnego. Finowie liczą też na uzyskanie potrzebnej dokumentacji naukowo-technicznej z wysoko rozwiniętych krajów zachodniej Europy, a także na różne formy kooperacji technicznej.

Przeszkodę stanowią różne bariery celne i wysokie ceny na niektóre gotowe artykuły sprowadzane z Europy zachodniej.

W swojej polityce handlowej Finowie opierają się na zasadach ustalonych przez Konferencję Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, zalecających wymianę gospodarczą jako środek międzynarodowego porozumienia.

Pomoc techniczna i ekonomiczna z wyżej stojących ekonomicznie krajów jest tym konieczniejsza, że Finlandia — pomimo recesji nasilającej się po 1973 r. — wystąpiła w początkach 1976 r. z ambitnym 15-letnim programem wewnętrznej polityki. Wspomina się w nim o potrzebie szybkiego uprzemysłowienia kraju, w tym także w oparciu o współpracę z krajami socjalistycznymi, skandynawskimi oraz państwami EWG. Budżet fiński na 1976 r. został skonstruowany, aby ograniczyć postępującą inflację, rozwijać równomiernie ekonomikę, zlikwidować bezrobocie (w końcu 1975 r. wyniosło ono 5% zatrudnionych) oraz zmniejszyć deficyt handlu zagranicznego. Ten ostatni cel zamierza się także osiągnąć poprzez intensyfikację handlu zagranicznego z krajami socjalistycznymi, północnoeuropejskimi, a także z państwami zachodnioeuropejskiej Wspólnoty (np. poprzez przywóz potrzebnych wyrobów dokumentacji technicznej, kooperację naukowo-techniczną i przemysłową).

Finlandia jest przykładem państwa kapitalistycznego, umiejętnie prowadzącego korzystną obustronnie politykę przemysłowo-handlową z krajami Wschodu i Zachodu, bez angażowania się w sporne problemy międzynarodowe, konsekwentnie realizującego zasady czynnej neutralności i *Aktu końcowego KBWE* w Helsinkach.

Bernard Piotrowski